

9. Оглоблин О. П. Гетьман Іван Мазепа та його доба / О. П. Оглоблин; за ред. Л. Винар. – 2-е доп. вид. – Нью-Йорк – Київ – Львів – Париж – Торонто, 2001. – 464 с.

10. Оглоблин О. П. Гетьман Іван Мазепа і Москва / О. П. Оглоблин // Український історик. – 1989. – № 4. – С. 7–16; 1990. – № 1–4. – С. 45 – 54; 1991. – № 1 – 2. – С. 82–94.

11. Сергійчук В. І. Козацтво на сторінках «Українського історика» / В. І. Сергійчук // Український історик. – 1990. – № 1 – 4. – С. 128–137; 1991. – № 1–2. – С. 133–144.

Микола Жарких (Київ)

Українець священиком у Бахчисараї (1692 р.)

Епізод, про який я хочу розповісти, узятو з документа, опублікованого 120 років тому [1], але він, здається, не привернув уваги дослідників.

В 1686 році після важких переговорів було укладено «Вічний мир» між Росією та Річчю Посполитою, який поклав кінець понад 30-річному періоду війн і протистоянь цих держав. Угода передбачала приєднання Росії до європейської антитурецької коаліції.

Бахчисарайський мирний договір 1681 р. було тим самим розірвано, і Росія почала війну проти Кримського ханства, допомагаючи у такий спосіб коаліції і намагаючись вирішити своє політичне завдання. Але Кримські походи 1687 і 1689 років, попри велику перевагу російських сил, скінчились без результатів, і російський уряд почав обмірковувати ідею сепаратного миру з Кримським ханством.

Для зондажа позиції Кримського ханства був направлений дипломат низького рангу (гінець) Василь Айтемиревіч, який прибув до Бахчисарая наприкінці квітня 1692 року. Йому довелось провести в Криму майже три роки, і його звіт (статейний список) містить дуже багато подробиць для розуміння політичних подій, в тому числі пов'язаних із Гетьманщиною та Запоріжжям.

Айтемиревіч старався здобути собі приятелів не тільки серед татарської знаті, але і серед місцевих християн. Зокрема, він налагодив добрі відносини із митрополитом Неофітом, який проживав тоді в Бахчи-

сараї (зауважимо принагідно, що це - рідкісний випадок, коли безсумнівно зафіксовано перебування митрополита в Бахчисараї).

А далі читаємо звіт Айтемирева:

«І в неділю, тобто червня у 19-й день [1692 року], Василь послав до того ж згаданого Ворони відписки до великих государів і лист до гетьмана, заховавши їх у вощанку, тому що мав відомості, що Ворона ще у Бахчисараї. А передав таємно через священника церкви Пресвятої Діви Богородиці Михайла Маковецького (він був священником у мало-російських задніпрських містах, і 15 років тому його захопили в полон, а нині він викупився і живе при тій церкві при греках)» [1, 39-40].

Що ж ми можемо видобути з цього запису?

1. Був священником у задніпрських містах - тобто десь на Правобережній Україні, скоріше всього, на козацькій території.

2. 15 років тому його захопили в полон - орієнтовно в 1677 р., можливо під час Чигиринської війни.

3. Він викупився - рідкісне пряме свідчення про можливу долю полоненого у Криму. Можливо тільки припускати, що його рідна оселя була зруйнована, тому він не поспішав виїхати з Криму.

4. Служить священником Успенської церкви (печерної), яка належить грекам. Отже, його священницький сан отримав підтвердження від кримського церковного начальства (адже був і митрополит тут). Можна припустити, що парафія переживала не кращі часи і не могла знайти священника із греків, а тому й було передано цю посаду українцю.

5. Він виконує таємні доручення московського гінця, передає його секретні листи. Ось для чого Айтемиреву були потрібні друзі серед християн. (Пізніше одного його посланця було схоплено. Провали шпигунських операцій, як учить нас Віктор Суворов, найчастіше трапляються на зв'язку.)

Яке ж значення має цей маленький епізод?

1. За всю історію Успенської церкви в Бахчисараї в часи Кримського ханства ми маємо всього 3 - 4 імені її священників, тому Михайло Маковецький тут - немала величини.

2. Підтверджується, що в цей час Успенська церква була парафіальною, а монастиря тут не існувало (він виник лише в 1850 р.) [2].

3. В столиці мусульманської держави - Кримського ханства - уже близько ста років функціонує православна церква. В той час ніяких мечетей ані в Москві, ані у Варшаві, ніже в Києві не було. Маємо

об'єктивний факт для вирішення питання - де була віротерпимість і де фанатизм.

4. Ми більше знаємо про греків в українському середовищі (про колонії в Києві, Ніжині), а можна цікавитись і українцями у грецько-татарському середовищі. З історії Михайла Маковецького можна написати цікаву пригодницьку повість або створити кінофільм.

Джерела та література

1. Маркевич А. И. Список со статейного списка подъячего Василия Айтемирова, посланного в Крым с предложением мирных договоров : 1692 – 1695 гг. – Записки Одесского общества истории и древностей, 1895 г., т. 18.

2. Жарких М. І. Бахчисарайська Успенська скеля. - К. : 2016 р., електронна публікація, <http://www.m-zharkikh.name/uk/History/Monographs/BaxchisarajUspenSkelja.html>.

Ірина Кривошея (Умань)

Інформативний потенціал актової книги м. Козельця (друга половина XVII – перша половина XVIII ст.)

Актові книги XVII ст. є одними з найбільш цінних та надзвичайно інформативних джерел української історії цього періоду. Найкраще збереглися документи Полтавського полкового уряду, Стародубського магістрату, частково Ніжинського магістрату, Бориспільської, Лохвицької й Пирятинської ратуш [1–5, 7–14, 17–19, 21–28]. Частина їх опублікована, частина доступна дослідникам у фондах різних українських архівів, насамперед Центрального державного історичного архіву України в м. Київ та Інституті рукопису НБУВ [7–13, 29]. У XVII ст. уряди були «обопільними», тобто спільними для козацької та міщанської адміністрації. Практичне розділення книг записів почалося лише з 20-х років XVIII ст., коли повною мірою запрацювали полкові канцелярії. Лише тоді записи стосовно старшини й козаків майже зникли з магістратських книг, що засвідчує перегляд книг Стародубського магістрату 20–30-х років XVIII ст. [29]. Запис обопільного уряду мав сталу форму, у якій спершу вписувалися козацькі урядники, потім неурядова старшина й далі представники міщанства.